

Problematika ochrany zdraví mladistvých v přípravě na povolání

MUDr. B. Dlouhá

Konzultační den hygieny dětí a mladistvých
SZÚ Praha 7.10.2010

Základní pojmy

Práce

- nezbytná a pozitivní aktivita
- má své psychofyziologické hranice, při jejichž překročení nastává poškození zdraví – mladiství jsou v tomto kontextu zvýšeně ohroženou skupinou

Mladistvý v práci

- zaměstnanec
- **žák v praktické přípravě na povolání**
- v širším kontextu i student VŠ v praktické přípravě na povolání

Ochrana zdraví při práci

- soubor opatření sloužících k prevenci poškození zdraví vlivem práce a minimalizaci rizika poškození zdraví z práce
- je klíčovým prvkem ochrany veřejného zdraví
- součástí ochrany zdraví při práci je i **pracovně-lékařská péče**

posláním ochrany veřejného zdraví je plnit zájem společnosti při zabezpečování podmínek, které jsou nezbytné pro zdraví populace (je zde zájem státu) – **zdravá pracující populace** tvoří hodnoty, které zvyšují hospodářskou úroveň státu

Zdravotní stav mladistvých a některé sociálně – ekonomické aspekty

Nemocnost u mladistvých statistika ÚZIS a ČSÚ za rok 2008

V ČR 10,4 mil. obyvatel

- z toho **640 000 ve věku 15-19 let** (6,2%)
  - u nich je 250 787 dispenzarizovaných onemocnění (v r. 2000 to bylo 199 847 – tj. nyní nárůst o 25%)

Vybraná dispenzarizovaná onemocnění u osob 15-19 let

- Atopický ekzém 14 519 osob (2,3%)
- Alergická rýma 116 852 osob (18,2%)
- Astma 56 762 osob (8,8%)
- Onem. muskuloskeletární 20 551 (3,2%)

Náklady na zdravotní péči na 1 pojištěnce 15-19 let

- chlapci 7221 Kč (nárůst ve srovnání s r. 2000 o 38%)
- dívky 9010 Kč (nárůst ve srovnání s r. 2000 o 43%)

Invalidita u osob 18 až 29 let v ČR

Důchod		Rok			Poznámka
		1995	2002	2007	
DI	počet	19.245	19.662	18.485	- 4% pokles DI v roce 2007 (zprášení posudků)
	%	100%	102,2%	96%	
DIČ	počet	5.352	8.888	9.353	+74,8% v vzestup DIČ !
	%	100%	166,5%	174,8%	
DI+DIČ	počet	24.597	28.552	27.878	+13,5% vzestup, ale celá populace: jen + 7,8%
	%	100%	116,1%	113,5%	

Poznámka: Důchod plný = DI, částečný = DIČ, souhrn obou = DI+DIČ

Nejčastěji: nemoci svalové a kosterní, nemoci dých. cest a nervová onem.

Nezaměstnanost

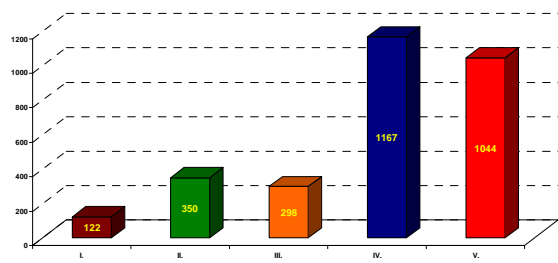
- absolventi středních škol, včetně učňovských s maturitou, bez složení maturity
- absolventi ZŠ bez ukončené 9. třídy (4,3%) - do roku 1990 na 1. místě
- absolventi speciálních tříd (4,7%).

Věková skupina	Rok		
	1993	2000	2009
ČR celkově	220.000	454.000	540.000
z toho 15 – 19 let	34.300 (17,4 %)	34.700 (7,6 %)	(nezjištěno)
15 – 29 let	101.500 (46,1 %)	185.600 (40,8 %)	216.000 (přes 40 %)

Nemoci z povolání u osob do 30 let

- profesionální onemocnění u osob do 30 let věku tvoří 10 – 15% všech hlášených profesionálních onemocnění v ČR
- v mladších věkových kategoriích dominují kožní alergické a iritační dermatitidy spolu s infekcemi, postupně se přidávají v narůstajícím počtu alergická onemocnění dýchacích cest a onemocnění z DNJZ a vibrací
- z infekčních onemocnění se jedná nejčastěji o svrab – toto onemocnění je nejčtenější, ale ve svých důsledcích nezanechává následky
- hlediska chronického poškození zdraví a možných trvalých následků jsou nejzávažnější **kontaktní dermatitidy** – alergické i iritační, další alergická onemocnění – především **astma a onemocnění horních končetin z dlouhodobého nadměrného přetěžování a z vibrací (zejména se jedná o syndrom karpálního tunelu)** – tato onemocnění tvoří cca 60% všech případů uznaných nzp u osob do 30 let věku!
- tato onemocnění jsou nejčastější ve zdravotnictví (zde dominují infekce svrabem u středního a nižšího zdravotnického personálu a hepatitida B u lékařů), kovozpracujícím průmyslu, potravinářství, hornictví, zemědělství (chov hospodářských zvířat), výroba strojů, zařízení, nekovových a plastových výrobků a motorových vozidel

Počet profesionálních onemocnění v letech 1996 – 2008 u osob do 30 let podle kapitol Seznamu nzp (n = 2961)
(zdroj: Registr nemocí z povolání SZÚ)

Celkové náklady u věkové skupiny 15-29

rok 2007

- DI+DIČ 2 946 142 800 Kč
- choroby z povolání* 335 000 000 Kč
- nezaměstnaní 17 028 000 000 Kč

celkem 20 309 142 800 Kč

*zahrnuje odhad nákladů za bolestné a ztížení spol. uplatnění, neznámé náklady spojené s léčbou nzp a další nepřímé náklady

Ochrana zdraví mladistvých v přípravě na povolání

Pracovně-lékařská péče
(závodní preventivní péče,
pracovně-lékařská služba, závodní
zdravotní služba)

Specifika mladistvých

- posuzujeme schopnost osob pro výkon budoucího povolání v době není ukončen fyzický ani psychický vývoj
- některé dědičné i získané vady, chronická onemocnění nebo poúrazové stavy se mohou přirozeným vývojem a za příznivých podmínek úplně nebo částečně vyléčit a nemusí v budoucnu ovlivňovat zdravotní stav a pracovní schopnost
- naopak vliv neadekvátních (i pracovních) podmínek může způsobit trvalé poškození zdraví se všemi zdravotními i sociálně-ekonomickými důsledky
- nemoc, nemoc z povolání, invalidita, pokles kvality života
  - ztráta profese, ztráta kvalifikace
  - nezaměstnanost, pokles příjmů
  - závislost na sociálních dávkách, pokles životní úrovně
  - alkoholismus, drogy, kriminalita...
- další (nezdravotní) hlediska posuzována při volbě povolání
  - technická přiměřenost – na co stačí svými psychickými a fyzickými silami – schopnosti a možnosti
  - kvalifikace – co umí – vědomosti, inteligence, vloh a talent, přizpůsobivost
  - motivace – co chce dělat – subjektivní vztah k práci

Základní úkoly pracovně-lékařské péče a specifika u mladistvých v přípravě na povolání

PLP = služba pro zaměstnavatele i zaměstnance sloužící ochraně zdraví pracovníků před negativními vlivy práce a pracovního prostředí

- poskytována ve spolupráci se zaměstnavateli, zaměstnanci a dalšími složkami, které se účastní při zajišťování BOZP

Základní úkoly – zakotveny v úmluvě ILO 162 (vyhl. 145/1988 Sb.)

- Účast na hodnocení rizika – stanovení a vyhodnocování nebezpečí, která ohrožují zdraví na pracovištích – např. účast při kategorizaci prací
- Dohled na činitele v pracovním prostředí a na pracovní zvyklosti, které mohou ovlivňovat zdraví pracovníků
- Dohled na zdraví pracovníků v souvislosti s prací
  - preventivní prohlídky a posuzování zdravotní způsobilosti k práci
  - dohled na zdravotní stav během přípravy na povolání včetně zajištění dostupnosti lékařské péče mimo dosah bydliště
  - sledování adaptace na vlivy pracovní zátěže a prac. prostředí
- Poradenství, informovanost zaměstnavatele i zaměstnanců
- Školení, výcvik a výchova v oblasti ochrany zdraví při práci
  - vyhledávání a řešení rizikového chování

Nezbytné podmínky pro posuzování zdravotní způsobilosti v přípravě na povolání

znalost **zdravotního stavu** jedince

- v době před nástupem do zvoleného studijního oboru
- posouzení vývoje přítomné poruchy a onemocnění – zhodnocení možnosti úplného nebo částečného vyléčení z onemocnění
- sledování vlivu faktorů pracovního (studijního) prostředí daného oboru na zdravotní stav jedince v průběhu studia – přípravy na povolání

znalost **pracovních podmínek**

- znalost rizikových faktorů konkrétní práce za konkrétních podmínek pracovního prostředí v přípravě na povolání
- zvážení zdravotních předpokladů pro práci ve vystudovaném oboru po ukončení studia

Cíle pracovně-lékařské péče o mladistvé v přípravě na povolání

- volba povolání, které bude v souladu se zdravotním stavem jedince
- udržení zdravotní způsobilosti k práci
- dlouhodobé udržení pracovní schopnosti po ukončení studia
- prevence nemocí z povolání a jiných poškození zdraví z práce

Základní legislativa k problematice ochrany zdraví mladistvých a poskytování pracovně-lékařské péče mladistvým při práci a v přípravě na povolání v ČR

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013

- **Bod č. 5: Mládež, zaměstnanost a zaměstnatelnost**
Cíl: Poskytnout kvalitní podmínky pro přípravu mladé generace na budoucí povolání
Mezi ně patří **kompatibilita zdravotního stavu s nároky práce a pracovního prostředí**
- **Bod č. 16 : Mládež a zdraví**
Cíl : Vytvářet legislativní, ekonomické a věcné podmínky pro ochranu zdraví mladé generace ve všech jeho modifikacích, podporovat preventivní zdravotnická opatření
Resortní cíl MZ : Garance dostupnosti a kvality zdravotních služeb pro děti a mládež
Sem patří i **pracovně lékařská péče o mladistvé**, uplatňování práv dítěte v připravované legislativě a dohled nad jejich dodržováním

Vybraná legislativa k PLP mladistvých

- Z 561/2004 Sb., Školský zákon
- NV 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání
- Směrnice 89/391/EHS o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci
- Z 262/2006 Sb., zákoník práce
- Vyhl. 288/2003 Sb., kterou se stanoví práce a pracovní místa, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým, a podmínky, za nichž mohou mladiství výjimečně tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání
- Z 309/2007 Sb., o BOZP
- Nařízení vlády č. 361/2007 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví zaměstnanců při práci
- Vyhl. č. 432/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli (k zák. 258/2000 Sb.)
- Vyhl. 385/2006 Sb., o zdravotnické dokumentaci – náležitosti lék. posudku
- Vyhl. 3/2010 Sb., o prev. prohlídkách
- směrnice MZ č. 49/1967 Sb. o posuzování zdravotní způsobilosti k práci (§4-6, §16)
- Standard č. 3 Společnosti pracovního lékařství o posuzování zdravotní způsobilosti při volbě povolání, přípravě na povolání a k práci (www.pracovni-lekarstvi/dokumenty.php) – prev. prohlídky (kontraindikace, náplň, frekvence)
- Návrh zákona o specifických zdravotních službách – stránky MZd

Z 561/2004 Sb., Školský zákon

§ 22 povinnost zákonných zástupců žáka informovat školu o změně zdravotní způsobilosti

§ 28 povinnost školy vést údaje o zdravotní způsobilosti, poškození zdraví, zdravotních obtížích

§ 29 školy zajišťují BOZP

§ 30 podmínky zajištění BOZP upravuje školní řád

§ 59 jednou z podmínek přijetí žáka ke studiu je zdravotní způsobilost

§ 60, odst. 5 předpokladem přijetí je **splnění podmínek zdravotní způsobilosti**, pokud jsou stanoveny pro daný obor vzdělávání (viz NV 211/2010 Sb.)

§ 65, odst. 3 se týká praktického vyučování – **nutnost dodržet zákoník práce a další předpisy k ochraně zdraví**

§67, odst. 2 – možnost uvolnit z výuky některého předmětu ze zdravotních důvodů ... věta 2.: Žák nemůže být uvolněn z předmětu rozhodujícího pro odborné zaměření absolventa

Směrnice 89/391/EHS o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci

- čl.3a „zaměstnanec se rozumí každá osoba zaměstnaná zaměstnavatelem, včetně učňů a stážistů“ ...
  - tato směrnice je transformována do předpisů ČR (viz Z 262/2006 i do Z 309/2007, ale z jejich úvodních ustanovení nevyplývá, že by se týkala i „žáků v přípravě na povolání“ ...

Z 262/2006 Sb., zák. práce

- upravuje právní vztahy vznikající při výkonu **závislé práce** mezi zaměstnanci a zaměstnavateli (tj. **NETÝKÁ SE ŽÁKŮ PŘI PŘÍPRAVĚ NA POVOLÁNÍ**)
- mladiství **zaměstnanci** (zejm. §§ 243-247)
  - § 243 – zamL vytvářet příznivé podmínky vč. úpravy pracovních podmínek
  - § 244 – zaměstnávat mladistvé pouze pracemi, které jsou přiměřené jejich fyzickému a rozumovému rozvoji a poskytovat jim při práci zvýšenou péči
  - § 245, odst. (1) – zákaz práce přestčas a výjimky, kdy je to možné a podmínky, za kterých to je možné
  - §245, odst. (2) poskytnout přiměřenou jinou práci, jestliže je výkon požadované práce mladistvým zakázán z titulu věku nebo podle lékařského posudku
  - § 246 – práce zakázané mladistvým – práce v podzemí, nepřiměřené vývoji, zvýšené riziko úrazů a ohrožení jiných osob (podrobně viz vyhl. 288/2003)
  - § 247 – **povinnost prev. prohlídek – vstupní, periodické minim. 1xR**

Vyhl.č. 288/2003 Sb., §6 Práce zakázané mladistvým ... podle §6, odst. (2), písm. c) – absolutní zákaz a to i v přípravě na povolání

- a) práce v prostředí
  1. v němž je tlak vzduchu vyšší než okolní atmosférický tlak o více než 20 kPa
  2. v němž je koncentrace kyslíku v ovzduší nižší než 20 % objemových
  3. vyžadujícím používání izolačních dýchacích přístrojů
- b) práce spojené se zvýšenou zátěží pohybového ústrojí překračující limity pro mladistvé a práce ve nuceném tempu
- f) práce s karcinogeny a mutageny a pracovní procesy s rizikem chemické karcinogenity, které jsou uvedeny ve zvláštním právním předpisu
- g) práce s azbestem
- h) práce s chemickými látkami a přípravky
  1. způsobujícími akutní nebo chronické otravy s těžkými nebo nevratnými následky pro zdraví (R23, R25, R26, R28, R39 a R48)
  2. poškozujícími reprodukční schopnost anebo plod v těle matky (R60, R61, R62 a R63)
  3. vyvolávajícími těžká poškození zdraví při vstřebávání kůží (R24, R27) nebo majícími výrazné senzibilizující účinky na dýchací ústrojí nebo kůži (R42, R43)
  4. žiravými (R34 a R35)
  5. omezujícími dělení buněk

- i) práce s chemickými látkami kategorie 2 – 4
  1. zdraví škodlivými (R20, R21, R22)
  2. dráždivými (R36, R38, R41)

j) práce spojené s expozicí CO kat. 2 – 4

k) práce spojené s expozicí Pb kat. 2 – 4

l) práce při výrobě léčiv a veterinárních přípravků, obsahujících hormony, atb a jiné biologicky vysoce účinné látky

m) práce při výrobě cytostatik, jejich přípravě k injekční aplikaci, při jejím provádění a při ošetřování pacientů léčených cytostatiky

o) práce

1. při výrobě a zpracování výbušnin a výbušných předmětů a zacházení s nimi
2. v prostoru uzavřených nádob a nádrží,
3. při dezinfekci a deratizaci prostorů plyny,
4. při nichž hrozí zhroutil konstrukce, staveb nebo pády předmětů,
5. s nebezpečnými zvířaty

Další zakázané práce vyjmenované v §6 lze vykonávat z důvodu přípravy na povolání za dodržení určitých podmínek, které jsou vyjmenovány v odst. (2)

Předpisy k posuzování zdravotní způsobilosti

Vyhl. 3/2010 o preventivních prohlídkách

- není vůbec uplatnitelná pro PLP – preventivní prohlídka podle této vyhl. nemají za cíl posoudit zdravotní způsobilost k práci / studiu/ praktické přípravě na povolání
- slovo „posuzovat“ z této vyhl. vymizelo – dnes se lékař u prohlídky ve 13, 15, 17, 19 letech pouze „vyjadřuje“ k pracovnímu, případně studijnímu zaměření; u osob zdravotně postižených se vyjadřuje k omezení přípravy na pracovní uplatnění a k pracovní schopnosti...
  - při posuzování zdrav. způsobilosti se vydává posudek... ten má své náležitosti dle vyhl. 385/2006

směrnice 49/1967 o posuzování zdravotní způsobilosti k práci

- tato směrnice je dosud platná, ale je postavena na systému zdravotní péče, který platil do r. 1989!!! a dnes je již v mnoha ustanoveních obsoletní ... mnohá ustanovení této směrnice jsou v praxi zcela irelevantní nebo jen obtížně použitelná ... při posuzování zdravotní způsobilosti při volbě povolání předpokládá, že existuje školní zdravotní služba na ZŠ – tj. školní lékař – dnes již neexistuje !!! ... péči provádí dorostový lékař... podobně neexistuje okresní odborník pro péči o dítě... atd....
- chybí provázanost na novější právní předpisy a provázanost na platné právní předpisy vyšší síly (např. právě na NV 211/2010), atd...

Hlavní nedostatky v legislativě z hlediska PLP u mladistvých žáků v přípravě na povolání

- vymezení a legislativní zakotvení PLP pro žáky v přípravě na povolání
- statut žáka v praktické přípravě na povolání v rámci „pracovně-právní“ legislativy
- povinnost a odpovědnost školy (jako „zaměstnavatele“ žáka) při ochraně zdraví žáků v praktické přípravě na povolání
- návaznost legislativy v rezortech MZ, MŠMZ, MPSV
- nejednotná terminologie – definice termínů a pojmů
- **problematika „pracovně-lékařských“ preventivních prohlídek a posuzování zdravotní způsobilosti mladistvých žáků v průběhu přípravy na povolání**
- zcela chybí legislativa pro ochranu zdraví studentů VŠ – na ně se nevztahuje ani školský zákon (tudíž ani prováděcí předpisy ke šk. zákonu) ani zaměstnanecské předpisy (protože student není zaměstnanec)

Problematika „pracovně-lékařských“ preventivních prohlídek a posuzování zdravotní způsobilosti u žáků v přípravě na povolání

- stanovení odbornosti posuzujícího lékaře a jeho statut ve vztahu ke škole a k osobě, která zajišťuje praktickou přípravu
- stanovení náplně prohlídek
- stanovení frekvence prohlídek
- t.č. první prohlídka při podávání přihlášky ke studiu (často formalita bez náležitosti PLP a posudku o zdravotní způsobilosti) a další až před nástupem na praktickou výuku – tj. prodává cca 1,5 roku – z hlediska možné zásadní změny zdravotního stavu interval nepřijatelně dlouhý (a v praxi ani to není uplatňováno) – kdyby se uplatnil zák. práce, tak frekvence je nejméně 1xR
- stanovení úhrady prohlídek
- přesnější vymezení kontraindikací ke studiu, jehož součástí je praktická příprava na povolání
  - NV 211/2010, jenž patří do gesce MŠ a je vydáno ke školskému zákonu uvádí KI poměrně široce, např. „prognosticky závažné onemocnění...“
  - v rámci jednoho oboru je široce koncipováno i využití absolventa, takže posoudit, co je již stupeň onemocnění, který je kontraindikací ke studiu může být někdy velmi obtížné obzvláště pokud bychom chtěli, aby absolvent byl schopen pracovat ve vystudovaném oboru (i v rámci jednoho oboru jsou uvedeny možnosti pro práci od např. manuální práce až po „kancelářskou – manažerskou“ činnost, kde případně zdravotní omezení nemusí být kontraindikací... ale kde mohou vstupovat další „nezdrationní“ faktory – např. schopnosti, inteligence, motivace...)
- Vyhl. 3/2010 o preventivních prohlídkách není vůbec uplatnitelná pro PLP
- z platných předpisů je t.č. pouze obsoletní směrnice 49/1967